

Timo Kinnunen
Särkiniementie 16 A 41
70700 Kuopio
Finland

Unelmieni Unari

Googlen Streets View on mainio keksintö niille, jotka vain harvoin matkustavat matkakohteisiinsa konkreettisesti – tai niille, jotka nauttivat mielummin kaiken mahdollisen virtuaalisesti. Olen kuitenkin, sattumoisin, käynyt itse persoonakohtaisesti Unarissa, joskaan vierailuni ei kestänyt edes minuuttiakaan – mitä nyt autolla ohiajoon kuluu aikaa. Muistan kun erään harmaan mökin pihalla seisoi väkäleukainen, vanha ukko, joka seurasi tiiviisti katseellaan, keppi täristen kiihtymyksestä. Ohiajavan auton näkeminen oli sille se päivän juttu. Valokuvia en tuolloin (valitettavasti) ottanut, mutta olen rekonstruoinut veretseisauttavan lähikokemukseni käyttämällä **Google Street View** -kuvausauton tallentamaa materiaalia, ja mukana on myös pari muista lähteistä hankkimaani kuvaa. Sen voin sanoa, näin ylikypsyneenä ihmisenä, etten olisi itse halunnut syntyä ja kasvaa Unarin tapaisessa paikassa, mutta kai siellä elävillä ihmisillä on omat motiivinsa oleskella paikkakunnalla. Unarista ei ole tietääkseni lähtenyt maailmalle ainuttakaan kuuluisuutta, mutta ei se vie heiltä hitustakaan *unarilaisuuden* arvosta. Sateenkaariporukan tietoon vain se, että vaikka perusunarilainen on jäyhä, hän antaa silti mielellään perää. Sanotaankin, että Unarilaiset ensin, ja muut sitten toista kautta, jos vielä pääsevät. Sanotaan myös, että unarilainen on unarilainen, vaikka hänet voissa paistaisit.

Unari ilmasta

Satelliittikuva Unarista paljastaa sen, että merkittävä osa sen toimeentulosta tulee maataloudesta, ja varmaankin myös kalastuksesta, joka lienee ollut, ainakin alussa, silkkaa ryöstökälyä. Me vain ajattelisimme niin kovin mielellämme, että olisi ollut jokin mystinen *erämaa-aika*, jolloin ihmisellä olisi ollut luonteva ja oikea suhtautuminen luontoon. On haluttu nähdä muinaisihmiset karhunpalvojina ja oman aikansa vihreinä, kun kyseessä on todennäköisesti ollut pelko siitä, että tapetut eläimet tulevat yöllä uniin. Ihminen palvoo jotakuta vain pakosta. Tosiasiahan nimittäin on, että ne, jotka harjoittivat etupäässä metsästystä, tappoivat monet lajit järjestelmällisesti sukupuuttoon, tai hävittivät ne Suomen alueelta, kuten soopelin, majavan, ja metsäpeuran, ja joutsenen. Tapana oli metsästä tietty alue kokonaan tyhjäksi, ja mennä sitten muualle, jossa tapettavaa riitti. Turkiseläinten nahkoja vietiin täältä aina Roomaan saakka, jossa niillä oli koskaan kyltymättömät markkinat. Metsästäjien osuutta Suomen

asuttamisessa kuitenkin liioitellaan melkoisesti. Totuus lienee ollut kuitenkin se, että vain maanviljelystaitoiset ihmisryhmät kykenivät asuttamaan Unarin tapaisia seutuja pysyvästi, ja luomaan tänne kaikki tarvittavat infrastruktuurit, ja tuomaan tänne mukanaan sivistyksen. Etuna täällä on se, että kesäisin valoisa aika on pitkä, ja kasvien saama säteily suurempaa kuin muissa maapallon osissa. Kun poronhoito sitten kehittyi tehokkaammaksi, pystyivät ihmiset luomaan pysyvämpää asutusta myös sinne, jossa viljely ei enää kannattanut. Näin se todennäköisesti meni. Tiedän, että uutena elinkeinojen tulokkaana on matkailu, ja kylässä onkin tarjolla majoitustilaa matkalijoita varten. On paljon mahdollista, että alunperin ihmisiä on kulkenut seudulla satunnaisesti otusten pyynnissä, ja vähitellen asettunut tänne koska kalaa on riittänyt, ja maa on viljelyskelpoista, ja alue on lapinkarjalle ja muille kotieläimille soveltuvaa. Aina kun ajatellaan Lappia, kuvitellaan, että kaikki olisivat siellä poromiehiä, ja lappilainen kulttuuri nähdään mielellään monoliittisena. Näin ei ole kuitenkaan asian laita. Tänne Unariin on tultu lännestä, Pohjamaan suunnasta, ja pellot on raivattu viljelykseen. Mykkänä todisteena tästä muuttoliikkeestä on se, että on olemassa selvä, ja helppo muuttoväylä alueelle. Unarista pääsee maailmalle soutelemalla ensin kapeaa Moulusjokea pitkin Meltausjokelle, ja sitä pitkin Ounasjoelle, ja siitä Rovanimelle, josta taas on yhteys Kemijoelle, ja sen kautta Pohjanlahdelle, ja sieltä taas takaisin. Etsisin unarilaisten etnistä alkuperää nimenomaan lännestä, ja sieltä, jossa merenranta sijaitsi muuttoliikkeen ollessa vauhdissa. Kuvassakin näkyvä maantieyhteys, Meltauksentie, on paljon myöhempää perua, ja tie on rakennettu tänne siksi, että voitaisiin kaluta metsät nopeasti ja tehokkaasti paljaaksi, ja muuttaa ne haisevaksi selluksi, eli silkaksi rahaksi. Valtiohan omistaa täällä oletusarvoisesti kaikki metsät ja erämaat. Ei ole olemassa jotakin kasvotonta – ja kehonpiirteiltään yhtenäistä *lappalaisrotua*, joka olisi lyönyt leimansa koko asujaimistoon. Joilla siis olisi väkäleuat, ja joikaamiseen sopivat poskiontelot, ja kaikkea sen sellaista. Mutta tästä hieman myöhemmin. Kuvassakin näkyvässä Unarinjärvenässä on jalokalaa, kuten varmaan myös Unarinkoskessa. Se taas on koskimelojien ja urheilukalastajien suosiossa, ja netistä löytyy runsaasti valokuvia kuhunkin harrastusalaan liittyen. Alueella liikkuvilla salametsästäjillä saattaa olla omat salaseuransa, ja unari-reittinsä, kuten myös ryöstökälastajien yhdistyksillä, jotka käyttävät dynamiittia, ja verkkoja joessa poikittain. Mutta kaunistellen voisi sanoa, että rehellisille ihmisille järjestetystä matkailusta tulee kyläläisille kaikkien eniten rahatuloa, ja mahdolliset karhun talvipesien myynnit ulkomaalaisille suurriistanmetsästäjille olisivat sitten asia erikseen.

Lapin ja Lannan raja

Koomisena Unariin liittyvänä yksityiskohtana on sen eteläpuolella oleva *Lapin ja Lannan raja* -kyltti, joka liittyy verotukseen, jota paikalliset halusivat keventää erottamalla toisistaan Lapin ja muun Suomen. Kaikkea elinkeinotoimintaa haluttiin verottaa, ja tästä lappilaiset eivät ole koskaan pitäneet. Kukapa siitä nyt pitäisikään! Monissa asioissa he ovat ottaneet mielellään oikeuden omiin käsiinsä, kuten hävittäessään poronhoitoalueilta omavaltaisesti sudet ja karhut, tai ampuessaan erämaissa satunnaisesti kuljeskelevat koirat. Porotokkien varastaminen, ja kuljettaminen muualle on myös ollut yleistä. Ja sitten on syytetty sutta, kuinkans muuten. Kuvitellaanpa, että jollakin poronhoitoalueella kuljeskelee kymmenkunnan suden lauma, joka tappaa poron suunnilleen kerran viikossa, jonka jälkeen ne yksinkertaisesti vain lepäilevät pari-kolme päivää. Koiraeläinten fysiologia on näet sellainen: tapetaan saalis, ja ahmitaan maha täyteen, ja sitten levätään ja sulatellaan ruokaa. Voi sanoa suoraan, että tällaisen susilauman aiheuttama vuosittainen hävikki on paljon pienempi kuin mistä poroisännät *inuavat* valtiolta korvauksia. Susia enemmän haittaa aiheutuu porojen nälkiintymisestä ja kuolemista lumitalvina, tai sairauksista, tai hämäristä porovarkaista, jotka ottavat osansa porotokista, ja myyvät lihat hieman alennetuin hinnoin etelään. Silti petoeläinten piikkiin on Lapissa perinteisesti laskettu melkein kaikki mahdolliset porotappiot mitä kuvitella saattaa. Nykyisin on tapana, että poromiehet ajavat moottorikelkoilla nämä petoeläimet näännyksiin, jonka jälkeen he tappavat ne ja sotkevat suohon. Pohjoisen erämaat ovat laajoja, ja ei siellä joka raadon perään kysellä. Jos lappilaisilla olisi käytössään helikoptereita, tai ohjuksia, he varmaankin käyttäisivät niitä. Nykyinen eläntensuojelulaki, ja EU:n eläinsuojelusäädökset asettuvat ainakin tässä kohden heitä vastaan, ja on todennäköistä, että villielänten jahtaamisesta ja tappamisesta annetut rangaistukset kovenevat, ja kyseenalaistetaan kuviteltu jokamiehen oikeus villien eläinten hävittämiseen. Jos haluamme, että tietyt elänlajit säilyvät tulevillekin sukupolville ihasteltaviksi, on meidän yksinkertaisesti rajoitettava tavallisen ihmisen oikeuksia hävittää vahingollisiksi kuvittelemiaan eläinlajeja, ja kouluttaa petoeläinkantojen säätelyyn valtion palkkaamia ammattimiehiä, *sudenkutsijoita*. Porojen hoidon kehittäminen on sekin pahasti laiminlyöty, sillä epäilemättä niitä voitaisiin kasvattaa myös tarhaolosuhteissa, kuten muualla maailmassa tehdään - jolloin voitaisiin varmistaa etteivät petoeläimet pääse niihin käsiksi, ja porojen ravinto on parasta mahdollista. Näin siis menetellään jos oikein halutaan kasvattaa ja tarjota hyvälaatuista poronlihaa, eikä tuoda esimerkiksi huokeampaa ja tasalaatuisempaa saksanhirveä Uudesta Seelannista, jossa niitä kasvatetaan – tietenkin tarhoissa. Voitaisiin myös jalostaa vartijakoiria, jotka pitäisivät pedot ja porovarkaait loitolla vapaana vaeltavien

tokkien liepeiltä. Ja sitten on vielä se tuhannen taalan kysymys, että lopultahan kaikki kasvatetut porot kuitenkin teurastetaan, ja niiden lihat myydään etelän markkinoille, joten porojen omana oikeutena on pelkkä teuraseläimen oikeus. Meidän täytyy totuttautua ajatukseen, että elinkeinonjemme tuottojen jaolla on muitakin, joilla on vähintäänkin yhtä suuri oikeus tuottoon kuin meilläkin. Tarkoitan tällä sitä, että jos lappilaiset panevat poronsa vaeltamaan vapaasti tuntureilla, ovat samoilla seuduilla vaeltavat villieläimet täysin oikeutettuja ottamaan osansa. Lapissa asuvalle tämä voi olla vaikea asia ymmärtää, mutta on varmasti ollut aikakausia, jolloin alueella ei ole elänyt ihmisiä, mutta villieläimiä sitäkin enemmän. Ihminen on tullut osille varsin myöhään jääkauden päättymisen jälkeen, ja eihän hänellä ole sen suurempia oikeuksia yhtään mihinkään kuin muillakaan. Vain voiman oikeus. Olettaisin, että pian lappalaiset ihan itsekkin huomaavat, että olisi parempi pitää matalampaa profiilia, ja muuttaa asenteitaan pehmeämpään suuntaan, koska poromiehiin kohdistuva negatiivinen julkisuus vähentää tulevaisuudessa esimerkiksi poronlihan kysyntää.

Yleisesti Lapissa puhutaan *lantalaisista*, kun halutaan osoittaa, että joku on tullut muualta Suomesta, eikä ole *lappilaisia*. Jossain määrin tämä on harhaanjohtavaa, koska esimerkiksi valtaosa poroja omistavista ovat kotoisin etelästä, eli he ovat juuri näitä *lantalaisia*. Kun ajattelee Lapin historiaa, on tämäntapainen jako aika keinotekoisista, sillä lappilaiset eivät ole mikään etnisesti yhtenäinen *heimo*, vaan koostuu eri puolilta Lappiin siirtyneitä ihmisiä, ja kaikenlaisten ammattien harjoittajista. Kuitenkin maanomistuksesta on käyty alueella jatkuvia kiistoja, joissa on vedottu ikimuistosiin oikeuksiin, ja asialla ovat olleet yleensä poronhoidosta elantonsa hankkivat ihmisryhmät. Miksi juuri heillä olisi maahan ja sen käyttöön muita enemmän oikeuksia? Lainaakin seuraavassa kevyesti erästä lukemaani artikkelia, jossa todetaan, että **Matti Enbusken** osoittavan omassa väitöskirjassaan, että etnisyydellä, kielellä tai kulttuurilla ei ole ollut missään historian vaiheessa merkitystä maanhallinnassa. Tosin Ruotsin valtakunnassa haluttiin rajata lappalaisuus lähinnä poronhoitoa pääelinkeinonaan harjoittaneen väestöryhmän elämänmuodoksi, mutta Suomessa on oltu toisenlaisilla linjoilla. Mitään elinkeinoa ei ole rajattu *etnisesti* yksinomaan historiallisten saamelaisten elinkeinoksi. Saamelaisten poronhoito-oikeudet eivät myöskään perustuneet historiassa etnisesti muotoutuneeseen ylimuistoiseen maanhallintaoikeuteen. Vasta 1800-luvulla Suomeen muuttanut harvalukuinen porosaamelaisten joukko juurrutti Suomen alueelle *suurporonhoidon*, eli nykyisin tuntemamme porotokkien siirtelyt laiduntamisalueilta toiselle vuodenaikojen mukaan, ja kuvaan tulivat mukaan massamittaiset proerottelut, jonka me miellämme nykyisin nimenomaan tyypillisesti Lappiin liittyviksi ilmiöikseen. Tämä aiheuttaa tietynlaisen harhan, josta syystä on vaikeaa kuvitella unarilaista maanviljelijää lappalaiseksi, tai saamelaiseksi. Tosin **Juhani J. Kortesalmi** osoittaa, että suurporonhoidon menetelmien tuominen alueelle ei tuonut mukanaan edistyneempää tuotantoa, koska täällä ennestään asuvat lappalaiset olivat jo kehittäneet oman elinkeinokokonaisuuden, jossa poronhoidolla oli oma, merkittävä asemansa. On siis aina ollut erilaisia poronhoidon malleja. Ulkomailta Suomeen 1800-luvulla muuttaneet tulijat asettuivat omaksi ryhmäkseen lappalaisten maatilatalouden harjoittajien yhteisöön. Kielenvaihdon prosessi oli näillä poronhoitajasiirtolaisilla erilainen kuin lappalaisilla, joiden lapinkielen käyttö oli vaihtunut sukupolvi aikaisemmin maatilatalouden kehittymisen myötä suomeksi.

Unarin kylämaisemaa

Unarin kylämaisena on yleisilmeeltään sangen persoonallista, ja näyttää siltä, että ainakaan rakennuskannan yhdenmukaisuutta ei liiemmin valvota. Jokainen saa rakentaa juuri sellaisen pytingin kun haluaa. Ja jos joku menee pihalleen ja laulaa: *minä olen Unarin kikkelikauhu!* - ei häntä tästä linnaan viedä. Kukapa noita taloja tulisi tänne asiakseen katselemaan. Kuvassa näkyy alueelle niin tyypillinen *pottupelto*, jossa viljellään todennäköisesti *Lapin puikulaa*. Saattaa olla, että näillä seuduilla halla ei vaivaa ihan niin paljon kuin muualla. Maisema on loivasti kumpuilevaa, ja hallaiset, suuren suot puuttuvat. Talojen seinissä ei vielä näy graffiteja, ja toisaalta missään ei näy ihmisiääkään, jotka muualla Suomessa otetuissa **Google Street View** -kuvissa suorastaan hyppivät silmille. Ehkäpä niillä on muutakin tekemistä. Olisin jopa maksanut siitä, että joku olisi ollut kusella liiterinsä takana, ja tullut kuvattua, mutta kun ei niin ei. Olisin laittanut alle tekstin: *kato, unarilainen kusella*. Unarissa on lopultakin aika paljon taloja, kun ottaa huomioon sen sijainnin. Keskellä *ei mitään*.

Kuivanmaan kapteeni Unarissa

Unarissa on säilynyt myös vanhempaa talotyyppiä, joka on tuttua *tupa ja kammari* -tyyppiä. Vain pakari puutuu, joka sijaitsee yleensä tuvan ja kammarien välissä. No, voihan sellainen tuossakin talossa olla, toki, mutta me emme tätä kuvan perusteella voi varmistaa. Pitäisi päästä käymään paikan päällä katsomassa. Tässä tapauksessa talossa asuu mitä todennäköisimmin vähintäänkin järvivenekapteeni, koska pihassa on vene, ja järvelle on tuosta vielä aika pitkä matka. Saattaa olla, että sekä kapteeni – että vene odottelevat siinä vedenpaisumusta. Talo on hieman ynnähtänyt, eli siinä saattaa olla pari alinta hirsikertaa jo lahonnut, tai sitten talossa ei ole kunnon sokkelia. Kapteeni on todennäköisesti käymässä kirkolla, koska pihassa ei näy autoa, tai sitten talossa ei asu ketään. Vaikka onhan siellä televisiokin – antennista päätellen. Jos oltaisiin aidolla körttiseudulla, olisi antenni piilotettuna vintille.

Kesämökkiarkkitehtuuria Unarissa

Sanoisin unarilaisesta kesämökkikulttuurista, että se on vähintäänkin originellia, kuten kuvan talossa esiintyvä, ja talon kokoon nähden aivan liian iso kuisti, jota ei ole katettu, ja joka siksi lahoaa noille sijoilleen nopeasti. Olisi todella mielenkiintoista tietää, mitkä ovat olleet rakentajan motiivit, tai onko tuossa käytetty ihan oikeaa arkkitehtiä – ja missä tämä olisi saanut koulutuksensa. Olisi ikävää asua tuollaisessa talossa, vaikka se olisikin sitten kaikella asianmukaisella pieteetillä tehty. Itse rakennuksessa on kuitenkin aimo annos pohjoisen asiallista rakennustyyliä, jossa ei ole mitään turhaa. Ehkäpä selityksenä koristellulle kuistille on se, että aika on uusi, ja mahdollinen raskas, uskonnollinen painolasti on seudulla hieman keventynyt, ja ihmiset pääsevät viimeinkin hieman irrottelemaan.

Potunkasvatuksen metodeja Unarissa

Unarin erikoisimpiin nähtävyyksiin kuulunee pottupelto, joka sijaitsee keskellä *ei mitään*. Mitään rakennuksia ei sijaitse lähimaillakaan, vaikka pellon pielessä on portti. Ketä varten? Saattaa tietenkkin olla, että tässäkin on joskus sijainnut talo, tai jokin tilapäiskoju. Kenties jopa koko kota – *särkyyn ota Hota!* Maisema sinällään, ja nimenomaan tällä paikalla olisi ihan siedettävän upea, ja järvinä näkyy juuri sopivasti, ja taustalla laakea vaaramaisema. Mikäs siinä olisi köllöteltäessä! Söisi talvisin puikulaa, ja porovarkailta ostettua poronlihaa, ja järvestä salakalastettua lohta.

Unarin tanssilavakultuuria

Unarin seuraelämä lienee vilkasta. Kuvassa näkyy jonkinlainen lautta, jonka vieressä saattasi olla pienen tanssilavan tasanne. Jollei näin olisikaan, niin sitä, sitä pahempi tosiasioille. Mikäs siinä olisi tanssia rytkyteltäessä, tuulten huminassa, ja peräpohjolaisten polkkien jytyssä. Keskellä kesäyötä olisi sitten se pakollinen puukkotappelu, jonka jälkeen taas miestä vietäisiin, ja se laulaisi hämystä sellin, joka olisi sen seurana. Tarkoittaisi varmaankin pitkätukkaista sellikaveriaan. Kuvassa näkyy myös jonkinsortin ilmoitustaulu, jossa ehkä tiedotetaan tulevista tansseista, tai yleisistä pieksäjaisistä.

Yhdenmiehenaitta Unarissa

Ehkä kaikkein erikoisin rakennus Unarissa on yhdenmiehenaitta, jossa on jonkinlainen terassimainen parveke – ehkä maisemien ihailua varten. Aitta on senverran pieni, että ehkä se on joskus ollut todellisuudessa jonkinlainen riista-aitta, tai sitten kyseessä on tavanomaista järeämpi maitokoppi, johon on haluttu luksusta. Tästäkin rakennuksesta voimme nähdä, että Unari on täysin oma lukunsa, mitä rakennusten tyyliin tulee. Ei tällaisia näe missään muualla.